

Pregledni rad

УДК: 316.344.32(470)(082)

DOI: 10.5281/zenodo.19108872

Primljeno: 29. oktobar 2025. godine

Prihvaćeno: 21. novembar 2025. godine

Dušica M. Lazarević*

Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd

RUSKI INTELEKTUALCI I VLAST: SLUČAJ SERGEJA KARAGANOVA

Sažetak

Cilj ovog rada je pojašnjavanje uloge ruske intelektualne elite u društvenom dijalogu i političkom životu, posebno pri donošenju najvažnijih političkih odluka. U tom postupku, posebna pažnja biće posvećena politikologu i značajnoj političkoj figuri u Rusiji, Sergeju Karaganovu. Rad će, na osnovu dostupne literature, dokumentacije i medijskih objava, analizirati angažovanje ovog intelektualca kroz osnovne pravce njegovog delovanja, među kojima je zastupanje stavova o potrebi promene spoljopolitičkog nastupa Rusije i njenom okretanju od Evrope i Zapada ka Istoku. Autor je i/ili zastupnik novih kovanica u ruskom narativu (Svetska većina, Tvrđava Rusija i dr.) te će i njihovo objašnjenje zauzeti značajno mesto u ovom radu. Takođe, rad će se baviti i stavovima Karaganova o nuklearnoj politici Rusije, imajući u vidu da je glasan zagovornik oštrije politike u ovoj oblasti. Takođe, istraživanje će analizirati značaj nuklearne politike za repozicioniranje Rusije na spoljnoj sceni, posebno nakon 2022. godine, kao i državnu politiku prema ovom pitanju. Usvojeni zaključci su da intelektualci u Rusiji

* e-mail: lazarevic.dusica@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-8918-4961>

igraju značajnu ulogu u kandidovanju najvažnijih društvenih fenomena i njihovom kanalisanju u političke procese, kao i u promišljanju o budućem razvoju ruske države, kao i globalnog poretka u širem smislu. Ipak, njihov uticaj, uključujući i Karaganova, više služi za stvaranje povoljne političke klime za sprovođenje određenih državnih politika, nego za njihovo kreiranje. U takvoj podeli uloga između vlasti i intelektualne elite, Rusija nije izuzetak.

Ključne reči: Ruska Federacija, Sergej Karaganov, Svetska većina, intelektualna elita, nuklearna doktrina.

UVOD

U širem kontekstu, rad ispituje koliko je centralizovano donošenje političkih odluka u Ruskoj Federaciji (RF) kao autoritarnog političkog sistema otvoreno za intelektualnu zajednicu. U tom smislu, fokus rada će biti na uticaju politikologa Sergeja Karaganova, jednog od najznačajnijih predstavnika ruske intelektualne elite, na centre odlučivanja u Kremlju, posebno u svetlu promene ruske nuklearne doktrine. Primer Karaganova za ispitivanje ove teme je zahvalan jer je njegova veza sa vlastima poznata budući da je bio spoljnopolitički savetnik Kremlja od 2001. do 2013. godine, a njegova uloga u kreiranju nuklearne politike je intenzivirana od početka sukoba u Ukrajini. Karaganov je teškom o „organičenoj preventivnoj upotrebi nuklearnog oružja radi odvratanja i psihološkog pritiska“ izazvao pažnju kako u ruskim političkim i vojnim krugovima tako i na Zapadu, dok je člankom pod nazivom „Teška, ali neophodna odluka“ (Karaganov, 2023.) pokrenuo pitanje promene ruske nuklearne politike. Upravo je Karaganov bio medijator nastupa predsednika Vladimira Putina na Međunarodnom ekonomskom forumu u Sankt Peterburgu u junu 2024. godine, tokom kojeg je dominiralo pitanje nuklearne politike. Time je otvorena velika polemika u ruskim intelektualnim krugovima da bi tema prešla u centar političkog diskursa što je sve ukupno rezultirao usvajanjem nove nuklearne strategije u

novembru 2024. godine. Takođe, ovaj politikolog objavljuje tekstove u kojima dominiraju teze o konačnom raskidu Rusije sa Zapadom, posebno Evropom, što je na liniji sa spoljnopolitičkim kursom Kremlja. Rad se delom osvrće i na prisutne tendencije transformacije bivših predstavnika ruske liberalne misli u predvodnike konzervativnih ideja od kojih je, po globalnu bezbednost, jedno od najosetljivijih pitanja nuklearna politika.

Oružani konflikt Ruske Federacije (RF) i Ukrajine, koji je započet 24. februara 2022. godine napadom ruskih snaga na ukrajinsku teritoriju, pokazao je svu fragilnost konstrukcije svetskih odnosa stvorene nakon Drugog svetskog rata. Pored toga što je oružani sukob na evropskom tlu raspršio uvreženo uverenje dobrog dela zapadnog establišmenta da je rat, kao nastavak političke borbe, iskorenjen na ovom prostoru, on je doveo u pitanje i svrsishodnost međunarodnih mehanizma koji su služili za prevenciju sukoba odnosno uspostavljanje i održavanje mirovnih rešenja. Naime, iako ukrajinski sukob ima elemente regionalnog, Moskva tvrdi da je Kijev samo ispostava nalogodavaca iz Vašingtona i Brisela, kao i da je ruska strana u sukobu sa Zapadom, odnosno NATO. U takvom kontekstu, RF pokušava da ospori američki hegemonijalni status i da, zajedno sa Kinom i drugim državama Globalnog juga i Svetske većine¹ izgradi multipolarni, svetski poredak koji će okončati, kako se navodi, viševjekovnu dominaciju Zapada i kolonijalni politiku na uštrb ostatka sveta. U tom cilju, Rusija se ne ustručava da, kao jedna od dve najveće svetske nuklearne sile, kontinuirano ističe da je ovo rat protiv Zapada za opstanak ruske države koji ona ne može da izgubi po cenu upotrebe nuklearnog naoružanja (Euronews, 2024). Dolazak na vlast američkog predsednika Donalda Trampa, kojim se menja međunarodno okruženje oko skoro svih važnih globalnih pitanja pa i rata u Ukrajini, samo naizgled je učinio pomirljiviju politiku Moskve prema Vašingtonu. Kremlj spremno prihvata američku ponudu koja je odgovor na ruske zahteve pre

¹ Kovanice koje Moskva koristi da označi države koje nisu integralni deo grupe država pod patronatom Vašingtona, a koje, videćemo u daljem radu, često koriste ruski intelektualci poput Sergeja Karaganova.

rata u Ukrajini: da ruska strana razgovara sa američkom na ravnopravnoj osnovi o najvažnijim svetskim pitanjima, od kojih je rat u Ukrajini samo jedna od tema. Kritički odnos i narativ prema Zapadu nastavio je da figurira, ali je primetan doziran pristup koji pravi razliku između odgovornosti evropskih država i Vašingtona, naročito od dolaska Trampove administracije. Ipak, srž ruske politike se ne menja, a to je opstanak u statusu svetske sile na izmenjenoj međunarodnoj sceni koja nije više zapadnocentrična i izgradnja nove državne ideologije kao protivteza zapadnim vrednostima.

U postizanju tog cilja, veliki uticaj u RF ima intelektualna elita konzervativne orijentacije. Najpre i sam predsednik Vladimir Putin se često poziva na razne ruske nacionalne autore, među kojima posebno izdvaja Ivana Iljina (Volkov, 2022). Oni koji prate rusku scenu uočavaju da mnoge teme koje su aktuelne u ruskom društvu, prvo se iznose kroz debatne krugove autora okupljenih oko tink-tenkova poput Valdai debatnog kluba, Ruskog saveta za međunarodne odnose, časopisa poput „Rusija u globalnoj politici“ i sl. Sledstveno tome, cilj istraživanja ovog rada je uvid u ulogu ruske intelektualne elite, pre svih politikologa Sergeja Karaganova, na proces donošenja političkih odluka u celini, odnosno konkretnije na rusku nuklearnu politiku. Ovaj uvid je fokusiran na aktivnosti Kremlja da se repositionira na svetskoj političkoj sceni, u kojima je rat u Ukrajini samo prvi korak u tom pravcu. Kako bi doprineli razjašnjenju tog pitanja, primarno ćemo se osvrnuti na ulogu elita u političkom životu uopšte, zatim ćemo analizirati rad i delo samog Karaganova, ali ćemo se osvrnuti na rad i drugih uticajnih ruskih autora. Rad u kojem je korišćena metoda uporedne analize dostupnih relevantnih publikacija, neće se baviti temom nuklearnog oružja u tehničkom smislu. Jedan od ciljeva rada je i da ukaže na sveukupnu promenu intelektualne i političke scene u RF, koja se ubrzano odriče nasleđa zapadnog liberalizma, obrazaca političkog sistema koji su proistekli iz perioda nakon raspada SSSR, vraća se veličanju nasleđa sovjetskog poretka i povratku ruskoj konzervativnoj misli dok paralelno izgrađuje novi ideološki pravac, koji je dominantno antizapadno orijentisan. Takođe, rezultati istraživanja ukazuju da je ruska država na prekretnici u kojoj se oseća ontološki ugroženom usled čega je započela sukob u Ukrajini koji je

doveo do najveće pretnje od ugrožavanja globalne bezbednosti od kraja tzv. hladnog rata. U tom smislu, zaoštavanje retorike oko nuklearne eskalacije, koju dominantno koriste intelektualni krugovi kojima pripada Karaganov, nije više moguće posmatrati samo kao deo akademske debate i politike zastrašivanja i odvrćanja već kao jedan od manje verovatnih, ali ne i nemogućih scenarija. U tom smislu, analiziraćemo ključne koncepte koje Karaganov promovise, poput tzv. Karaganovljeve doktrine, Svetske većine, „Tvrđave Rusije,“ antizapadne posebno antievropske orijentacije, ideje evroazijske orijentacije RF, „siberizacije“ i, naravno, autorova razmatranja uloge nuklearnog oružja u ruskoj unutrašnjoj i spoljnoj politici. Pored teorijskog okvira, analiza će obuhvatiti primarne izvore (Karaganovljevi eseji, govori, intervjui), kao i sekundarnu literaturu iz oblasti međunarodnih odnosa, ruske unutrašnje i spoljne politike, jer rad ima ambiciju i da doprinese boljem razumevanju uloge ideja i intelektualaca u konzervativnim režimima 21. veka.

Teorija elita i uloga intelektualaca u politici

Promišljanje uloge intelektualaca u oblikovanju spoljonopolitičkih i bezbednosnih doktrina Ruske Federacije, posebno u pogledu nuklearne strategije, zahteva interdisciplinarni teorijski pristup koji kombinuje saznanja iz oblasti teorije elita, političke ideologije i strateških studija. U tom smislu, nastojaćemo da približimo kako i zašto intelektualna elita, u kontekstu autorativnih režima, može imati uticaj na oblikovanje ključnih državnih politika.

Teorija elita i koncept kulturne hegemonije

Pojam elite u političkoj teoriji najčešće se vezuje za radove Vilfreda Pareta, Gaetana Moske i Roberta Mihelsa (Nye, 1977) koji su ukazivali na činjenicu da u svakoj političkoj zajednici, nezavisno od formalnih organizacionih principa, vlast sprovodi ograničen broj ljudi, a to je elita. Pareto se smatra prvim koji je uveo pojam elita dok je Moska formulisao osnovni princip elitističke teorije, koncipiran na premisi da se svako društvo, kao politička

zajednica, sastoji od onih koji vladaju (elita) i onih kojima se vlada (masa). Ove teorije uglavnom naglašavaju da elita održava kontinuitet moći, odnosno da se formira i održava, ali i smenjuje kroz obrazovne, političke i ekonomske institucije. Pareto je to nazvao teorijom „kruženja elita“, tvrdnjom da se u svakoj državi vlast nalazi u rukama manjine odnosno elite, ali da se ta elita stalno menja ne u smislu demokratizacije već rotacije i zamene, pri čemu dominacija manjine nad većinom ostaje kao princip odnosa u društvu (Pareto, 1916, poglavlje 12.). Intelektualna elita ima posebnu ulogu u svakom društvu pa tako i ruskom, i to su tzv. ideološke arhitekture režima koji ne moraju da imaju formalnu političku funkciju, ali kroz savete, akademske institucije i tink-tenkove utiču na politički život. Sergej Karaganov se tako uklapa u koncept „strateške elite“ koja oblikuje narative, doktrine i politiku zemlje iz drugog plana. Teorija elitnog konsenzusa pogoduje prikazu trenutnih prilika u RF gde niko ne dovodi u pitanje ratnu politiku predsednika Putina. Pored toga, teorija „kruženja elita“, dodatno pojašnjava zašto intelektualci u konzervativnim i autoritativnim sistemima kao što je ruski imaju prostora da se integrišu u politički sistem. Naime, njihovim angažovanjem vlast traži legitimizaciju i strateško opravdanje svojih postupaka kroz naučni diskurs. Autoritarni režimi ne funkcionišu samo kroz represiju već imaju potrebu za ideološkom legitimacijom. U tom smislu, velika važnost se pridaje poštovanju pravnih normi, idejama i javnom diskursu u kojima se koristi intelektualna elita kako bi se oblikovalo javno mnjenje, pripremili, proverili, usvojili, ali i opravdali važni politički pravci i odluke. Upravo se uloga Karaganova može posmatrati kroz prizmu Gramšijevog koncepta kulturne hegemonije (Columbia Encyclopedia, 1994, strana 1215), gde dominacija nije zasnovana samo na sili već i na pristanku koji se najčešće oblikuje kroz intelektualne narative. Njegovi stavovi se mogu posmatrati kao deo ideološke pripreme za artikulaciju, prihvatanje i sprovođenje konkretne ideje, u ovom slučaju zaokretu politike ka Istoku i promeni nuklearne strategije.

Nuklearna doktrina i nuklearno odvraćanje

Iako smo naglasili da se ovaj rad neće detaljno baviti nuklearnom problematikom kao takvom, bitno je za razumevanje šireg konteksta dotaći se teorije nuklearnog odvraćanja (deterrence theory) koja je dominirala strateškim studijama posle Drugog svetskog rata i tokom hladnog rata. Nakon prve i jedine upotrebe atomskih bombi u svetu od strane SAD 1945. godine, kada su gađani japanski gradovi Hirošima i Nagasaki, postalo je jasno da je ulaskom u nuklearnu fazu priroda ratovanja trajno promenila. Pustoš i razaranje Japana, ogromne ljudske žrtve i uzrokovanje dugogodišnjeg zagađenja ekosistema paradoksalno su uticali da se suprotstavljene sile tokom hladnog rata okrenu pregovorima, posredstvom Ujedinjenih nacija (UN), kao jedinom načinu osiguranja planetarnog opstanka. Time je princip zastrašivanja, veoma prisutan u teoriji međunarodnih odnosa tokom perioda posle rata, u velikom meri bio zasnovan na nuklearnoj pretnji i paradoksalno omogućavao dijalog suprotstavljenih supersila (Gartzke & Lindsay, 2024). Razvoj nuklearne tehnologije, nakon što su SAD prve proizvele i upotrebile atomsku bombu, išao je ubrzano u svim vodećim silama tog vremena. Tako su se nuklearnom klubu ubrzo pridružile SSSR (1949. godine), Velika Britanija (1952. godine), Francuska (1960. godine) i Kina (1964. godine). S obzirom na porast broja nuklearnih sila, UN su pokušale sa raznim inicijativama koje su imale cilj da pravno regulišu ovu oblast, posebno deo koji se odnosi na nuklearno testiranje koje je sa sobom nosilo povećanu radijaciju u atmosferu. Diplomatski naponi su urodili plodom pa su krajem 50-tih godina prošlog veka obustavljena testiranja od strane SAD i SSSR, ali su ona obnovljena 1961. godine usled eskalacije rivalstva tokom hladnog rata. Kubanska raketna kriza iz 1962. godine,² koja je dovela svet na ivicu nuklearnog rata, poslužila

² SSSR je rasporedio nuklearni arsenal na Kubu, koja se nalazi 150 km udaljena od američke teritorije, na poziv Fidela Kastro koji je time hteo da spreči mešanje Vašingtona u kubansku politiku. Nakon krize koja je držala svet u neizvesnosti konačnog ishoda ove situacije, američki i ruski lider su uspeli da nađu diplomatsko rešenje prihvatljivo za obe strane. Sovjetske rakete su povučene sa kubanske teritorije, dok je američko nuklearno oružje povučeno iz Turske i Italije.

je kao katalizator da se rivalstvo supersila ipak vrati na pravac diplomatije. Kao posledica ovog incidenta u julu 1963. godine usaglašen je Sporazum o zabrani testiranja nuklearnog naoružanja u atmosferi, svemiru i pod vodom (*Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and Under Water- The Partial Test Ban Treaty (PTBT)*). Kubanska kriza je inicirala period hladnog rata poznat kao detant, koji je uticao na izgradnju klime pogodne za inicijative ograničenja upotrebe nuklearnog naoružanja. Najveći domet u tom pravcu je Sporazum o neširenju nuklearnog naoružanja (*The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons- the Non-Proliferation Treaty (NPT)*) iz 1970. godine, koji je težio ograničenju upotrebe nuklearne tehnologije u civilne svrhe, kao i sprečavanju dalje nuklearne proliferacije.³ Kao ovlašćeno telo da primenjuje mere podizanja međusobnog poverenja i kontrole procesa sprečavanja nuklearne proliferacije služila je Međunarodna agencija za atomsku energiju – MAAE (*International Atomic Energy Agency (IAEA)*). Iako sporazum nije sprečio još država da steknu nuklearni status (Indija, Pakistan, Izrael, Severna Koreja), to je ipak ostao malobrojni klub, a imao je pozitivan uticaj na određene države (Brazil, Južna Afrika) da svoja istraživanja ograniče na civilni deo. Severna Koreja je jedina država koja je 2003. godine povukla iz Sporazuma o neširenju nuklearnog naoružanja (Kirgis, 2003).

Rat u Ukrajini doveo je do krupnih promena, suštinski suspendujući brojna međunarodna pravila, ispoljavajući uticaj i na nuklearno obuzdavanje. Sam Karaganov u svojim tekstovima, posebno od 2022. godine, zagovara odstupanje od klasične doktrine odvrćanja umesto koje govori o konceptu ograničene preventivne nuklearne upotrebe (Karaganov, 2023). To je zapravo upotreba taktičkog nuklearnog oružja kojie bi, kao psihološki pritisak, primoralo Zapad na ustupak. Ova ideja pomera granice do sada prihvatljive

³ Sporazum je važio za veliku pobedu diplomatije i uzimanje realnog stanja u razmatranje jer je, umesto da traži nemoguće, što bi bio zahtev nuklearnim silama da se odreknu ove vrste moći, ograničio se na priznanje statusa pet nuklearnih država. One su, sa druge strane, ohrabrene da dele nuklearnu tehnologiju za civilnu upotrebu sa drugim državama kako bi i one imale korist od naprednih inovacija.

nuklearne pretnje i prelazi na novi nivo rasprave i u ruskim i u međunarodnim bezbednosnim krugovima.

Ko je Sergej Karaganov?

Sergej Karaganov je ugledni ruski profesor emeritus koji od 2021. godine obavlja dužnost naučnog direktora Fakulteta za međunarodne ekonomske i spoljne poslove, koji je u sastavu Više ekonomske škole. Od 1974. godine, kada je diplomirao na Ekonomskom fakultetu Moskovskog državnog instituta, odbranio je dve doktorske disertacije („Mesto i uloga transnacionalnih kompanija u američkoj spoljnoj politici“ 1979. godine, kao i „Uloga i mesto Zapadne Evrope u američkoj strategiji prema SSSR (1945-1988.) 1989. godine) (Karaganov, 2025), i obavljao brojne dužnosti u akademskoj sferi. Njegova specijalnost je sovjetska - ruska spoljna politika, bezbednosni i ekonomski aspekti rusko-evropskih odnosa i rusko okretanje Istoku (Karaganov, 2025). Autor je i urednik 28 knjiga i brošura iz ovih oblasti, objavio je preko 500 članaka o ekonomskom aspektu spoljne politike, kontrole naoružanja, strategije nacionalne bezbednosti, ruske spoljne i odbrambene politike, koji su publikovani u preko 40 država. Američki časopis *New York Times* ga je 90-tih godina prošlog veka proglasio jednim od najboljih svetskih stručnjaka u oblasti spoljne politike. Po anketi časopisa *Foreign Policy* (SAD) i *The Prospect* (Velika Britanija) 2005. godine viđen među 10 vodećih svetskih javnih intelektualaca (Karaganov, 2025).

Pored akademske karijere, obavljao je i brojne javne i političke dužnosti, među kojima su članstvo u Predsedničkom savetu Ruske Federacije od 1993. do 1999. godine, dužnost savetnika Predsedničke administracije na temu spoljne politike od 2001. do 2003. godine, dužnost člana Javnog saveta Ministarstva odbrane Ruske Federacije od 2006. do 2010. godine, člana Saveta za razvoj civilnog društva i ljudskih prava pod predsednikom RF od 2004. godine i slično. Takođe, osnivač je i predsednik uređivačkog odbora u časopisu *Russia in Global Affairs* od 2002. godine, kao i član *Russian International Affairs Council - RIAC* od 2011. godine. Nosilac je brojnih državnih priznanja među kojima je orden Aleksandra Nevskog iz 2022. godine.

Na početku karijere, Karaganov je blisko saradivao sa brojnim članovima zapadne intelektualne zajednice, među kojima je bio poštovan sagovornik koji je podržavao bližu saradnju ruske i zapadne elite. Među njima je bio i profesor emeritus sa Kraljevskog koledža za studije rata Lorens Fridmen. (Freedman, 2023.).

Promenama u ruskoj državnoj politici menjaju se i stavovi Sergeja Karaganova koji postaje poznat po teoriji koja je nazvana Karaganovom doktrinom iz 1992. godine. Ta doktrina je skup izjava, govora i intervjuja koje je ovaj autor učestalo izlagao, a koja se svode na tvrdnju da Moskva treba da postane zaštitnica ljudskih prava etničkih Rusa koji žive u okruženju (MacKinnon, 2014). Teza je postala toliko popularna u tadašnjoj Rusiji da je dominirala pri definisanju pojmova kao što su Novorosija i Ruski svet, koji su postali okosnica ideologije Kremlja, posebno u odnosu prema Ukrajini.⁴ Takođe, Karaganov je, zajedno sa Dmitrijem Trenjinom i Aleksandrom Kramarenkom, autor rada „Ruska politika prema Svetskoj većini“ (Karaganov, Kramarenko & Trenin, 2023), koji predstavlja uputstvo Kremlju za praktičnu politiku u izgradnji multipolarnog sveta, što je ruska strana sebi zadala u Spoljnopolitičkom konceptu Ruske Federacije, usvojenom 31. marta 2023. godine (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2023). U tom dokumentu, RF je određena kao jedinstvena hiljadugodišnja „država-civilizacija“, koja ima tradiciju povezanosti sa evropskim i evroazijskim kulturama, uz izgradnju specifične regionalne civilizacijske zajednice „Ruski svet“. Jedan od prioriteta ove države je izgradnja multipolarnog međunarodnog sistema (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2023). Naposletku, Karaganov je dosledni zagovornik korišćenja nuklearnog oružja kao moćnog argumenta u politici države, a njegov već pomenuti tekst „Teška, ali neophodna odluka“ (Karaganov, 2023) dao je dodatni legitimitet za promenu nuklearne strategije Ruske Federacije. Uz ogradu da je naučni i praktični opis ovog intelektualca

⁴ Tim temama se teoretski i praktično u značajnoj meri bavio Vladislav Surkov, ruski političar kojem se pripisuje kreiranje koncepta „suverene demokratije“ i koji je imao reputaciju ideologa Kremlja posebno u politici prema bivšim državama SSSR. Pogledati više (Hosaka, 2019.).

značajno obimniji, ovaj rad će se fokusirati na nekoliko članka kako bi pokušao da odbrani stav koliko i kako je rad Sergeja Karaganova uticajan na formiranje i implementaciji ruske unutrašnje i spoljne politike u poslednjih nekoliko decenija.

Šta zagovara Karaganov?

Čitanjem njegovih radova stiče se uvid u razvojni put mislioca koji razmišlja u širem kontekstu ruske saradnje u evroatlantskom prostoru do zauzimanja sve radikalnijih i konzervativnijih stavova, od kojih se neki spore sa naučnim pristupom društvenim fenomenima, poput tvrdnje da je nuklearno oružje božanskog porekla (Karaganov, 2023). Takođe, ovaj autor poziva na kompletnu kapitulaciju Ukrajine i povratak na granice iz 1997. godine (Galbreath & Hall, 2024). Pored velikog broja tema kojima se ovaj autor bavi, izdvojićemo nekoliko onih koje su najzastupljenije u njegovom opusu, a koje korespondiraju sa temom našeg rada. To su, pored već pomenute tzv. Karaganovljeve doktrine, pojmovi Svetska većina i „Tvrđava Rusija“, sibirizacija i okretanje istoku, kao i uloga nuklearnog oružja u daljem preoblikovanju svetskog poretka.

Svetska većina

U gore pomenutom radu „Ruska politika prema Svetskoj većini“ (Karaganov, Kramarenko & Trenin, 2023), definisanje pojma Svetska većina, u vremenskom smislu, vezuje se za početak rata u Ukrajini 2022. godine. U tom smislu, države su se podelile na one koje podržavaju Zapad i koje su primenile sankcije prema RF. Time su se te zemlje faktički uključile u proksi rat protiv Rusije i ostatka sveta, koga čini oko 100 država koje su zauzele neutralni stav po ovom pitanju. Dalje, pojam Svetska većina se koristi za grupu nezapadnih država koje nemaju obavezujuće odnose sa SAD i organizacijama kojima one dominiraju. Ovako definisana grupa država nije geografski pojam, ali prema autorima teksta, uključuje države Globalnog juga i Istoka. Ideološki, one nisu nužno antizapadne orijentacije, mada njihovim potrebama ne odgovaraju interesi koje propagira globalna zapadna elita. Većina tih država, prema ovom

viđenju, su ruski prirodni saveznici u promeni svetskog poretka, brisanju neokolonijalnog nasleđa i zabrani instrumenata pritiska i ucene od strane svetskih političkih, monetarnih i finansijskih sistema (Karaganov, Kramarenko & Trenin, 2023). Autori smatraju da je glavni zadatak ruske diplomatije izrada instrumenata koji će omogućiti interakciju sa Svetskom većinom po principu pronalaženja načina da se uvažavaju interesi svih država, naročito malih. Da bi se to postiglo, kao rešenje se vidi reorganizacija svetske politike i globalnog razvoja i njihova regionalizacija, kako bi se glavne aktivnosti odvijale kroz regionalne klustere. Tako je „Specijalna vojna operacija (SVO)“⁵ postala prelomna tačka u katalizaciji ovih trendova testirajući spremnost država da se razvijaju samostalno i brane sopstvene nacionalne interese. Rat u Ukrajini je, prema autorima teksta, doveo do definisanja Svetske većine kao fenomena u međunarodnim odnosima. Upravo je Rusija ta koja treba da bude predvodnik borbe protiv zapadne hegemonije ne sticajem okolnosti već zbog moralnih vrednosti koje proizilaze iz njene istorije, kulturnog i civilizacijskog identiteta. Sama Ruska Federacija je zapravo aktivni deo Svetske većine, njen najznačajniji geopolitički resurs odnosno njen vojno-politički centar. Strateški zadatak politike Svetske većine je izgradnja novog svetskog poretka do 2040. godine. Preteča u tom procesu su BRIKS i Šangajska organizacija za saradnju (ŠOS), koje već razvijaju mehanizme za uspostavljanje standarda i izgradnju mehanizama saradnje, odnosno institucija koje su alternativa onima pod zapadnom dominacijom (Karaganov, Kramarenko & Trenin, 2023).

„Tvrđava Rusija“

Sergej Karaganov je početkom 2024. godine, u dvodelnom radu koji je nazvao „Vreme rata?“ najpre dao svoje viđenje međunarodnog okruženja u kojem se Rusija nalazi, a zatim i smernice praktične politike za naredni period (Karaganov, 2024). U skladu sa tim viđenjem, ruska država se suočava sa teškom situacijom bez presedana koja će trajati sledeće dve decenije, stoga Kremlj mora da prilagodi svoju spoljnu i odbrambenu politiku tim okolnostima.

⁵ To je zvaničan naziv koji se u RF koristi za vojne operacije preduzete u Ukrajini. Korišćenje reči „rat“ ili „agresija“ se podvodi pod kategoriju krivičnih dela.

Sveobuhvatan koncept mora da bude zasnovan na ideji „Tvrđave Rusije“ što podrazumeva maksimalnu moguću suverenost, nezavisnost, autonomiju i bezbednost sa fokusom na intenzivnom unutrašnjem razvoju (Karaganov, 2024). Kako bi to postigla, Rusija mora pažljivo da se otvori za produktivnu ekonomsku, naučnu, kulturnu i informativnu saradnju sa prijateljskim državama Svetske većine. Time, otvorenost nije sama sebi cilj već način da se podstiče unutrašnji materijalni i duhovni razvoj (Karaganov, 2024). Tu ovaj autor u negativnom kontekstu navodi otvorenost liberalnih globalista, koju smatra smrtonosnom. Karaganov navodi da je međuzavisnost, promovisana od strane liberala kao izvor mira, postala destruktivan koncept. Umesto Zapada, ruski politikolog predlaže vrednosni sistem okrenut ka povezivanju unutrašnje ruske teritorije, posebno ka Sibiru, a onda, veoma pažljivo sa prijateljskim državama poput Belorusije, većine država Centralne Azije, Kine, Mongolije i ostalim državama ŠOS i BRIKS. Karaganov upozorava da Rusija sebi više ne sme da dozvoli ukrajinski promašaj, odnosno ne sme da dozvoli da se antiruska elita, uz spoljnu podršku, učvrsti na vlasti, posebno ukazujući na Kazahstan (Karaganov, 2024). U spoljnopolitičkom smislu, zalaže se za ofanzivnu ideološku strategiju, a kao racionalan cilj u odnosu na ukrajinsku teritoriju vidi oslobađanje i ujedinjenje sa RF celog zapadnog i istočnog dela, kao i basena Dnjepra.⁶ U odbrambenoj politici, Karaganov zastupa jačanje koncepta nuklearnog zastrašivanja.⁷ Ruska politika bi trebalo da bude bazirana na pretpostavci da je NATO neprijateljski blok koji je već pokazao svoju agresivnost i da Alijansa *de facto* vodi rat protiv Rusije. Stoga, svaki nuklearni napad na NATO, uključujući i preemtivni, je moralno i politički opravdan. Smatra da to posebno važi za one NATO države koje aktivno podržavaju Kijev u ratu u Ukrajini, kao i da Vašington ne bi reagovao ukoliko

⁶ Ostatak ukrajinske teritorije, prema Karaganovu, biće predmet pregovora. On lično smatra da bi najbolje rešenje bilo da se ta teritorija demilitarizuje u bafer-zonu sa formalnim neutralnim statusom i ruskim vojnim bazama koje bi garantovale neutralnost.

⁷ „Da njegovo lobiranje za ofanzivniju nuklearnu politiku ima odjeka u Kremlju potvrđeno je činjenicom da je upravo on bio sagovornik ruskom predsedniku Vladimiru Putinu na ovu temu na Međunarodnom ekonomskom forumu u Sankt Peterburgu 2024. godine.

bi Rusija nuklearno napala bilo koju evropsku državu. Stoga, Karaganov u radu iznova poziva na jačanje nuklearne politike, promenu nuklearne doktrine u smislu olakšavanja upotrebe atomskog naoružanja, obnovu ruskih nuklearnih proba, što je u mnogim aspektima uvršćeno u dokument promene nuklearne doktrine koji je ruski predsednik Putin potpisao krajem 2024. godine (Prezident Rossii, 2024). Predložene promene Karaganov smatra neophodnim „da bi se zapadni političari koji su odustali od boga i razuma dozvali pameti“ (Karaganov, 2024).

Sibirizacija i okretanje Istoku

Još jedan značajan koncept koji ovaj autor smatra ključnim za opstanak ruske države je tzv. siberizacija i okretanje Istoku. Ovo je teza koju zastupa više godina, pa je tako i značajan deo članka pod nazivom „Europe: a Bitter Parting“ (Karaganov, 2025) njoj posvetio. Ukratko, Karaganov tvrdi da je raskid Rusije sa Evropom neminovan jer ona ubrzano propada u moralnom, intelektualnom, ekonomskom i svakom drugom smislu, te da je Evropa koncentracija svih najvećih zala čovečanstva. Kako bi raskrstila s tom, 300 godina dugom saradnjom, Ruska Federacija treba da se okrene svojoj unutrašnjosti i da centar državne gravitacije usmeri ka Uralu i Sibiru dok bi centar državnosti i dalje bila Moskva (Karaganov, 2025). U predlogu praktičnih politika, Karaganov smatra da bi ovakav državni pravac trebalo podržati pravljenjem nove elite, koja isključuje eurofile (za sebe kaže da je to isto bio dok nije počeo da proučava evropsku istoriju i politiku) i liberale, a favorizuje Sibirce (manje pod zapadnim uticajem), kao i vojne veterane. Tom stavu inače korespondira opredeljenje Kremlja da uključuje učesnike rata u Ukrajini u društveni i politički život kroz program „Vreme heroja“ (Novaya Gazeta Europe, 2024).⁸ Sledstveno tome, prema Karaganovu, je prirodno okretanje spoljne saradnje ka državama Istoka i Globalnog juga (Karaganov, 2025).

⁸ „Vreme heroja“ je personalizovani program obuke za pripremu vojnih veterana i učesnika SVO za učešće u političkom životu i formiranju nove ruske vladajuće elite. Pokrenut je 2024. godine i, od 83 kandidata, nekoliko njih je već preuzelo visoke pozicije u državnoj upravi.

Uloga nuklearnog oružja u daljem preoblikovanju svetskog poretka

Nuklearno oružje kao takvo Karaganov vidi u pozitivnom svetlu i često ističe važnost činjenice da je RF jedna od dve nuklearne supersile. U tom smislu, njegova gledišta su slična mnogim predstavnici realističke teorije međunarodnih odnosa, uključujući i Džona Miršajmera, koji smatraju da se atomski arsenal može posmatrati i kao efikasno sredstvo preemtivnog zastrašivanja, svojevrsno osiguranje da nijedna strana u sukobu neće biti toliko autodestruktivna da oružje, čije su posledice fatalne i po ljudstvo i po ekosistem, upotrebi kao sredstvo ratovanja (Mearsheimer, 2001). Na toj liniji razmišljanja je i američki historičar Džon Luis Geddis period hladnog rata nazvao periodom dugog mira (Gaddis, 2006). Međutim, rat u Ukrajini Karaganov smatra namerom zapadne, ali najviše evropske elite da unište Rusiju i uspore njeno okretanje ka Istoku. U tom smislu, ugrožena je sama egzistencija ruske države i mora biti odbranjena svim sredstvima. Zato Karaganov smatra da je dozvoljena, čak i preporučena upotreba nuklearnog oružja iz više razloga: 1) Zapad ne sme da smatra Moskvu slabom i nespremnom da se usudi da iskoristi ono što autor naziva oružjem božanskog porekla; 2) Evropa je spremna na dugogodišnji iscrpljujući rat preko Ukrajine koji značajno može da oslabi, ako ne i ugrozi razvoj nove ruske državne ideologije (Karaganov, 2023). Ruska nuklearna strategija jeste promenjena čime je olakšan način donošenja odluka o primeni nuklearnog oružja, kao i proširen opseg okolnosti pod kojima je to tema za razmatranje ruskog rukovodstva, ali to, prema ovom autoru, nije dovoljno. Karaganov smatra da je jedini način da se trajno uveri neprijatelj (Zapad), da Rusija ima načine i smelosti da štiti ono što sama smatra ugroženom nacionalnom bezbednošću, nuklearni odgovor (Karaganov, 2025).

Nuklearna politika i odnos ruskog rukovodstva

Pojava nuklearnog oružja u međunarodnim odnosima i njegovog razornog potencijala suočila je svet sa koncentracijom moći u privilegovanim državama koje raspolažu ovakvim ovim instrumentom odvratanja. Odluka o tome ko

može da pritisne nuklearno dugme skoncentrisana je u uskim krugovima donosioca odluka i da je to pitanje unutrašnjeg uređenja svake nuklearne sile ponaosob. Ali, rad će najpre da pruži uvid u kontekst razvoja ruske nuklearne politike u svetlu rata u Ukrajini.

Najpre bi naglasili činjenicu da su uzroci sukoba Ruske Federacije i Ukrajine kompleksni i višeslojni, istorijsko interpretativni u zavisnosti od strane koja iznosi argumente. Svakako su povezani sa zajedničkom prošlošću, a direktne posledice vuku iz perioda Sovjetskog Saveza (SSSR). Iz tog doba, na aktuelne rusko-ukrajinske odnose poseban uticaj su imala dva događaja. Prvi je odluka tadašnjeg generalnog sekretara Komunističke partije SSSR Nikite Hruščova o predaji Krima Ukrajini 1954. godine. povodom 300 godina ujedinjenja Rusije i Malorusije u jednu državu (Prezidium Verhovnog Soveta SSSR, 1954). Drugi događaj je nastao nakon raspada SSSR i odnosi se na odluku Kijeva da odustane od posedovanja nuklearnog naoružanja. Naime, Budimpeštanskim memorandumom iz 1994. godine,⁹ u zamenu za bezbednosne garancije nuklearnih sila RF, Sjedinjene Američke Države (SAD) i Velike Britanije (VB), Belorusija, Kazahstan i Ukrajina su se odrekle ove vrste naoružanja, koje su baštinile raspadom sovjetske države. Iako je Moskva produžila bezbednosne garancije Ukrajini 2009. godine,¹⁰ nakon promene vlasti na majdanskim demonstracijama 2013. godine i promene političkog kursa Kijeva u korist zapadnih integracija, Kremlj je počeo da menja politiku prema Ukrajini što se odrazilo i na ugovorne obaveze.

Ratni sukob u Ukrajini permanentno je praćen strahom svetske javnosti od prerastanja sukoba u nuklearni rat, kao i opasnošću od oštećenja nekog od

⁹ Memorandum o bezbednosnim garancijama, potpisan je pod okriljem Organizacije za evropsku bezbednost – OEBS u Budimpešti 5. decembra 1994. godine. Pored RF, SAD i VB, Kina i Francuska su, u odvojenim dokumentima, ponudile pojedinačne bezbednosne garancije trima bivšom sovjetskim republikama. O samom dokumentu videti više na: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280401fbb>

¹⁰ Produženje je bilo zapravo zajednička izjava SAD i RF da potvrđuju bezbednosne garancije iz Budimpeštanskog memoranduma.

nuklearnih postrojenja na teritoriji jedne od sukobljenih strana, posebno nuklearnih elektrana u Zaporozju i Kursku. Pored toga, retorika ruskih zvaničnika često uključuje i pretnju od upotrebe nuklearnog arsenala protiv SAD i njenih evropskih saveznica u slučaju povrede „crvenih linija“ koje je definisala ruska strana. Iako je analizom dostupnih saznanja teško definisati šta ruske „crvene linije“ zaista jesu, jer se menjaju u zavisnosti od zvaničnika do okolnosti, uočljivo je da pretnja upotrebom ovog naoružanja zavisi od situacije na frontu. Naime, stavljanje u izgled upotrebe ovog fatalnog argumenta više je prisutno kada je u javnosti dominantan utisak slabijeg učinka ruskih snaga na ratištu. Pored toga, Moskva posebno negativno reaguje na zapadnu podršku Kijevu, usled čega je dogovorila raspoređivanje nuklearnog oružja na teritoriju Belorusije, povukla ratifikaciju Sporazuma o zabrani testiranja nuklearnog oružja (*Comprehensive Test Ban Treaty-CTBT*), kao i ratifikaciju Sporazuma o smanjenju strateškog naoružanja (*Strategic Arms Reduction Treaty- START III*). Pored toga, ruski šef države je najavio mogućnost obnove nuklearnih testiranja. Takođe, u aprilu 2024. godine RF je stavila veto na rezoluciju Saveta bezbednosti UN o sprečavanju trke u naoružanju u svemiru. Rezolucija, koju su predložile SAD i Japan, predstavljala je potvrdu principa iz Sporazuma o svemiru iz 1967. godine, a razlog ponovnog aktiviranja ovog pitanja je uverenje Vašingtona da ruska strana razvija novo svemirsko, antisatelitsko nuklearno naoružanje.

Ruske nuklearne snage i doktrina

Prema proceni Američkog uduženja naučnika (FAN), u svetu od početka 2025. godine ima 12.241 nuklearnih bojevih glava, od čega SAD i RF zajedno raspolazu sa 87% ukupnih svetskih zaliha ovog naoružanja (Federation of American Scientist, 2025).¹¹ Nuklearno oružje igra jednu od najvažnijih

¹¹ Prema informacijama raspoloživim na osnovu START programa iz septembra 2022. godine, Rusija je raspolagala sa 1.549 strateških bojevih glava na 540 strateška prenosna sistema (interkontinentalne balističke rakete, podmornice, strategijski bombarderi). Nakon suspenzije ruskog učešća u START 2023. godine, nema novih zvaničnih podataka o ovoj brojnosti iako su se i RF i SAD obavezale da poštuju ograničenja iz sporazuma do 2026. godine.

uloga, kako u strateškoj odbrambenoj ruskoj politici, tako i u ukupnom spoljnopolitičkom nastupu. Od stvaranja Ruske Federacije strateška dokumenta o nuklearnom oružju menjana su pet puta. Prvu promenu, u odnosu na sovjetsku regulativu, Kremlj je implementirao u vojnoj doktrini 1993. godine, kada se odustalo od principa „Ne upotrebiti prvi nuklearno naoružanje“ (No first use - NFU), već se ostavila mogućnost nuklernalnog odgovora na konvencionalnu agresiju na rusku teritoriju (Federation of American Scientist, 1993). Sledeća Vojna doktrina RF usvojena je 2010. godine i precizira da ruska strana može da upotrebi nuklearno naoružanje u slučaju napada oružjem za masovno uništenje na Rusiju ili njene saveznice ili kao odgovor na konvencionalni napad velikih razmera protiv Rusije koji bi ugrozio opstanak države (Luban, 2014). Ovakva definicija upotrebe nuklearnog naoružanja zadržana je i u Vojnoj doktrini iz 2014. godine (Russian Military and Security Research Group, 2014). Prva objavljena ruska nuklearna doktrina iz 2020. godine, odnosno ukaz predsednika Putina „O osnovama državne politike Ruske Federacije u oblasti nuklearnog odvrtaćanja“, opisala je četiri potencijalna scenarija u kojima bi ova vrsta oružja mogla biti upotrebljena (Prezident Rossii, 2020). Oni se odnose na dobijanje pouzdanih podataka o pripremi lansiranja balističkih raketa protiv RF ili njenih saveznika, kao i na upotrebu oružja za masovno uništenje protiv RF ili njenih saveznica. Takođe, nuklearni odgovor Moskve bi usledio i u slučaju napada na rusku vitalnu i komunikacionu infrastrukturu, kao i u slučaju agresije koja bi dovela u pitanje opstanak ruske države. Poslednja promena nuklearne strategije je predsednički ukaz broj 991 od 19. novembra 2024. godine pod zvaničnim nazivom „Osnove državne politike RF u oblasti nuklearnog odvrtaćanja“ (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2024). Novina je što novi dokument nudi širi spektar opravdanja za korišćenje nuklearnog oružja smanjivanjem nivoa njegove primene i pojednostavljivanjem procedure donošenja odluke. Tako nuklearni udar može biti opravdan ne samo u slučaju direktnog nuklearnog napada, već i u slučaju konvencionalnih udara koji predstavljaju “kritičnu pretnju” suverenitetu ili teritorijalnom integritetu RF ili Belorusije (sa kojom je ugovorno u Saveznoj

državi Rusije i Belorusije).¹² Takođe, doktrina daje širi spektar potencijalnih rizika po rusku nacionalnu bezbednost koji zahtevaju razmatranje upotrebe nuklearnog oružja, među kojima su naleti konvencionalnog oružja poput bespilotnih letelica, krstarećih raketa, raspoređivanja sistema protivrakete odbrane u blizini ruske granice i sl. Osim toga, tu je princip da se agresija na RF od bilo koje zemlje iz vojnog bloka smatra agresijom čitavog bloka, kao i da je agresija na Rusiju ili njene saveznike od strane nenuklearne države uz podršku nuklearne države, zajednički napad. Odluku o upotrebi nuklearnog oružja donosi predsednik Ruske Federacije.

Tabelaran prikaz promena u nuklearnoj doktrini RF

	Prethodne nuklearne doktrine RF	Nuklearna doktrina RF 2024
Osnovna pretnja	Nuklearni napad ili egzistencijalna pretnja državi	Dodaje se „kritičnu pretnju“ teritoriji ili suverenitetu
Podrška treće nuklearne države	Ne posmatra kao direktnu osnovu za nuklearni odgovor	Agresija od strane ne-nuklearne države sa podrškom nuklearne države tretira se kao „zajednički napad“
Belorusija	Nije eksplicitno pominjana	Tretirana ravnopravno kao RF
Namera	Odvraćanje kao krajnje sredstvo	I dalje odvrćanje, ali sa znatno širim osnovama za primenu

Analiza diskursa ruskog rukovodstva

Iako postoje različita gledanja na to da li je Ruska Federacija globalna ili regionalna sila, Moskva i dalje sebe definiše kroz sovjetsko nasleđe

¹² Savezna država Rusije i Belorusije je konfederalni entitet koji datira iz 2006. godine, a čiju integraciju dve države u poslednjih par godina ubrzano intenziviraju.

supersile, a posedovanje jednog od najvećih nuklearnih arsenala je postalo deo ruskog nacionalnog identiteta i ponosa. Taj stav je odražen u ruskim strateškim dokumentima. Tako, u već pomenutom Spoljnopolitičkom konceptu Ruske Federacije iz 2023. godine, koji razrađuje spoljnopolitičke odredbe ruske Strategije nacionalne bezbednosti (SNB) iz 2021. godine (Russian Military and Security Research Group, 2021), pored odrednice RF kao hiljadugodišnje „države-civilizacije“ stoji određenje te jedinstvenosti. Prema ovom dokumentu, ona proizilazi iz činjenice da je reč o zemlji koja raspolaže značajnim resursima, stalna je članica Saveta bezbednosti UN, naslednica je SSSR čiji je doprinos u pobedi u Drugom svetskom ratu, kao i procesu dekolonizacije bio odlučujući, kao i iz činjenice da je RF jedna od dve najveće globalne nuklearne sile (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2023).

Analiziranje ruskog odnosa prema činjenici da je jedna od dve najveće nuklearne sile u svetu potrebno je staviti u širi kontekst posebno kada se sagledava ono što se u teoriji međunarodnih odnosa razmatra pod „ontološkom bezbednošću.“¹³ U tom smislu, osećaj ugroženosti provejava kroz rusku istoriju jer posebno mesto u istorijskim udžbenicima zauzimaju iskustva iz „smutnih vremena“,¹⁴ Oktobarske revolucije, kao i nestabilnog perioda nakon raspada SSSR. Potreba za uspostavljanjem stabilne vlasti koja bi omogućila zaštitu domaćeg stanovništva od negativnih stranih uticaja umnogome je tako oblikovala domaću političku kulturu. U tom smislu, i samo

¹³ Iako kontraverzan, ovaj termin podrazumeva da kolektivi stvaraju države jer imaju potrebu za očuvanjem fizičke bezbednosti i teritorijalnog integriteta, ali i ontološke bezbednosti odnosno percepcije osećanja bzebednosti, koja zavisi od doživljaja potencijalne ugroženosti, samospoznaje, kao i odnosa sa drugim kolektivima.

¹⁴ Smutno vreme (od 1598. do 1613. godine) obuhvatao je period između smrti Fjodora Prvog, poslednjeg cara iz dinastije Rjurikoviči i uspostavljanja dinastije Romanov proglašenjem za cara Mihaila Prvog Romanova. Procenjuje se da je u tom periodu oko dva miliona ljudi umrlo od gladi što je predstavljalo trećinu tadašnjeg stanovništva. Takođe, u tom periodu je Rusiju, koja je bila suočena sa neprestanim nemirima i uličnim borbama, privremeno okupirala Poljsko-Litvanska unija.

posedovanje nuklearnog naoružanja, sem što Rusiji daje status globalne sile, što je veoma poželjna projekcija u domaćoj javnosti, takođe joj garantuje i dodatni stepen zaštite od spoljnih izazova.

Od početka rata u Ukrajini, ruski predsednik Vladimir Putin i drugi ruski zvaničnici ponavljaju mogućnost upotrebe nuklearnog oružja u pokušaju da odgovore zapadne države da pomažu Kijevu. SAD i NATO ovo redovno kritikuju i tvrde da nisu uočili promene ruske nuklearne postavke koje bi ukazale na nameru Kremlja da ostvari izrečene pretnje (ANews, 2024). Posebno se ovo pitanje intenziviralo sa upadom ukrajinskih snaga na teritoriju RF u Kurskoj oblasti 6. avgusta 2024. godine, čime je rat bio prenet ne rusko tle. Ostalo je otvoreno pitanje šta su ruske crvene linije u navedenom konfliktu i kada bi Kremlj bio spreman na upotrebu nuklearnog oružja. Da bi došli do odgovora na to pitanje, pokušaćemo da analiziramo najvažnije izjave ruskog predsednika, kao i prateće najznačajnije događaje o nuklearnom oružju u svetlu rata u Ukrajini.

Obrazlažući pokretanje SVO u Ukrajini 24. februara 2022. godine, predsednik Putin je naglasio da je Rusija jedna od vodećih nuklearnih sila u svetu, kao i da poseduje određene prednosti u vidu najnovijeg tipa naoružanja (Martynyuk, 2024). U tom smislu, ruski šef države je naglasio da niko ne bi trebalo da ima dilemu da bi direktni napad na zemlju vodio ka porazu i užasnim posledicama za bilo kojeg potencijalnog agresora. Tri dana kasnije, predsednik Putin je naredio da ruske nuklearne snage budu stavljene u viši stepen borbene gotovosti (Danas, 2022). Nuklearne pretnje su ponovljene tokom obraćanja predsednika Putina 21. septembra iste godine, kada je objavljena prva „delimična“ mobilizacija ruske vojske od II svetskog rata (Heris, 2022). Tom prilikom je rekao da će sva sredstva biti upotrebljena u odbrani teritorijalnog integriteta zemlje i ponovio da to nije „blef.“ Sličan stav odražava i izjava ruskog predsednika krajem septembra iste godine o tome da su SAD napadom na Japan 1945. godine napravile presedan, dok je u decembru rekao da će svaka država koja se usudi da napadne Rusiju nuklearnim oružjem biti u potpunosti uništena (Politika, 2023). Tom prilikom je dodao da Moskva nema mandat

da pokrene preventivni nuklearni udar, ali da bi napredno oružje osiguralo odlučan ruski odgovor ukoliko bi zemlja bila napadnuta. Tokom jedne u nizu kriza oko nuklearne elektrane Zaporožje, ruski predsednik je u decembru 2022. godine priznao povećani rizik od nuklearnog rata, ali je poručio da Rusija „pod nikakvim okolnostima neće prva koristiti to oružje“ (The Gardian, 2022.). Nakon što je u februaru 2023. godine suspendovano rusko članstvo u START sporazumu, Putin je sledećeg meseca najavio da je postignut dogovor sa Belorusijom kao strateškim saveznikom da se rasporedi taktičko nuklearno naoružanje na njenoj teritoriji (BBC News, 2023).¹⁵ U maju iste godine održana je vežba o upotrebi taktičkog atomskog naoružanja Oružanih snaga RF, a upućene su i dva ruska vojna broda na Kubu, kao eho događaja iz 1962. godine. Predmetno naoružanje raspoređeno je na beloruskoj teritoriji tokom juna 2023. godine (Voice of America, 2023). O potrebi promene nuklearne doktrine predsednik Putin je govorio 5. oktobra 2023. godine (Russia Matters, 2023). Sve najavljene promene u nuklearnoj doktrini Rusije, koja je i usledila krajem 2024. godine, ukazivale su na nameru stvaranja šireg manevarskog prostora za donošenje odluke o upotrebi atomskog naoružanja i skraćivanja vremenskog okvira za donošenje takve odluke. Pored ponovnog pozivanja na mogućnost obnove nuklearnih probi, ruski predsednik je izneo tvrdnju da je, sa vojno-tehničkog stanovišta, Rusija spremna za nuklearni rat (Anadolu Agency, 2024). Nakon što je najavio promenu nuklearne strategije u septembru 2024. godine, predsednik Putin se vratio mirnijem tonu izjavom da RF nema nameru da se „nuklearno nadmeće, već da sve čini u odbrambene svrhe“ (Martynyuk, 2024). U dokumentarnom filmu koji je emitovan u maju 2025. godine, Putin je rekao da za sada nema potrebe za upotrebom nuklearnog oružja u Ukrajini i da se nada da će tako i ostati jer Rusija ima dovoljno kapaciteta da dovede konflikt do logičnog kraja po svojim uslovima (King, 2025).

¹⁵ Prethodno je Belorusija ustavnim amandmanima iz februara 2022. godine ukinula nenuklearni status.

ZAKLJUČAK

Nuklearno oružje je jedno od važnih faktora na kojima počiva definicija ruske državnosti, kako ona sebe vidi i kako se spoljnopolitički predstavlja. U tom smislu, Rusija sebi kao ravnopravnog takmaca priznaje samo SAD i na tome zasniva svaki dogovor sa Zapadom o daljem ratu u Ukrajini i drugim globalnim pitanjima (Bliski istok, Arktik i sl.). Većina ruskih intelektualaca koja deluje u zemlji, među kojima je vrlo glasan Karaganov, na istoj su liniji sa Kremljem (Rusija je država-civilizacija, baštini nasleđe Trećeg Rima, Ukrajina je veštačka tvorevina, a sve bivše sovjetske republike su u ruskoj sferi interesa, Evropa je neprijatelj, a budućnost je Istok i sl.). Tu bi se moglo zaključiti da su izjave koje intelektualci javno iznose ekstremnije u odnosu na zvaničnu politiku po svim ovim pitanjima, a posebno po pitanju nuklearnog takmičenja.

Uloga akademskih krugova na proces donošenja političkih odluka u Rusiji postoji, i ona je značajna. Međutim, oni nisu dominantno u funkciji kreatora novih ideja i politika, već najčešće u ulozi opravdavanja zacrtanog kursa vlasti, čime daju naučno objašnjenje i stručni legitimitet odlukama političara. Često se njihove izjave koriste kao priprema javnog mnjenja za određene odluke ili kao prikazivanje igrokaza dobrog i lošeg policajca, u kojem Kremlj ima ulogu prvog. U ostalom, ovakva praksa je u većoj ili manjoj meri prisutna u mnogim državnim uređenjima, i to ne čini Rusiju izuzetkom u tom smislu.

Upravo je slučaj Karaganov u tom smislu značajan. Nesporni erudita, nekada blizak liberalnim idejama i zagovornik saradnje sa Zapadom, omiljen sagovornik naučnicima iz tog dela sveta, nosilac više akademskih i državnih dužnosti, danas je promoter zatvaranja Rusije u svoje okvire, odbacivanja evropskog nasleđa (sem kulturnog) i zauzimanja ekstremnog stava oko upotrebe nuklearnog oružja kojem pripisuje božansko poreklo (preventivni napad na evropske prestonice). Ipak, u skladu sa okolnostima, uloga Karaganova na proces donošenja odluka u Kremlju, iako značajna, ograničena je kada je u pitanju stvarni uticaj. Njegov doprinos se pre može ogledati u akademskom opravdanju za poteze političkih elita što čini sastavni

deo najvažnijeg segmenta ruskog društva danas. Dominantni diskurs intelektualne elite ove zemlje, među kojima važno mesto ima Karaganov, usmerava Rusiju ka konfrontaciji sa neprijateljski percipiranim Zapadom, istovremeno nastojeći da pozicionira zvaničnu Moskvu bliže Svetskoj većini, u kojoj bi ona trebalo, prvenstveno sa Kinom, da igra važniju ulogu od one koju ima u anglocentričnom svetskom uređenju. Pitanje koliko je rusko društvo ostalo otvoreno za pluralističku misao i samostalno naučno istraživanje ne daje optimističko gledanje, ali ta tema nije rezervisana samo za Rusiju - tendencija ima globalne razmere.

REFERENCE

- Anadolu Agency. (2024, 13. mart). *Putin: S vojno-tehničke tačke gledišta Rusija spremna za nuklearni rat*. Anadolu Agency. <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/putin-s-vojno-tehni%C4%8Dke-ta%C4%8Dke-gledi%C5%A1ta-rusija-spremna-za-nuklearni-rat/3163177>
- ANews. (2024, March 13). *US has not adjusted nuclear posture in response to Putin remarks*. ANews. <https://www.aneews.com.tr/americas/2024/03/13/us-has-not-adjusted-nuclear-posture-in-response-to-putin-remarks>
- BBC News (2023, 25. mart). *Rusija i Ukrajina: Putin najavio – razmestićemo nuklearno oružje u Belorusiju*. BBC News na srpskom. <https://www.bbc.com/serbian/cyr/svet-65077918>
- Clemens, W. (2023, September 8). *Putin's Brain Trust-Praise the Lord and Puss the Nukes, CEPA*, <https://cepa.org/article/putins-brain-trust-praise-the-lord-and-pass-the-nukes/>
- Danas. (2022, 27. februar). *Putin povisio borbenu gotovost jedinica koje koriste atomsko oružje*. Danas. <https://www.danas.rs/svet/putin-povisio-borbenu-gotovost-jedinica-koje-koriste-atomsko-oruzje/>
- Euronews. (2024, Marc 13). *Putin says Russia is ready to use nuclear weapons if its sovereignty is threatened*. Retrieved from <https://www.euronews.com/2024/03/13/putin-says-russia-is-ready-to-use-nuclear-weapons-if-its-sovereignty-is-threatened>
- Federation of American Scientist, (1993, November 20). *The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation*, <https://nuke.fas.org/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html>
- Federation of American Scientist, (2025, March 26). *Status of World Nuclear Forces*, <https://fas.org/initiative/status-world-nuclear-forces/>
- Ferris, E. (2022, September 22). *Vladimir Putin's Speech—Scrutinised*, RUSI. <https://www.rusi.org/explore-ourresearch/publications/commentary/vladimir-putins-speech-scrutinised>

- Freedman, L. (2023, May 11). Sergei Karaganov Tries to Find a Way to Win Russia's War. *Comment is Freed*. <https://samf.substack.com/p/sergei-karaganov-tries-to-find-a>
- Freedman, L. (2023). The Russo-Ukrainian War and the Durability of Deterrence. *Survival-Global Politics and Strategy*, Pages 7-36. <https://doi.org/10.1080/00396338.2023.2285598>
- Gaddis, J. L. (2006). *The Cold War: A New History*. Penguin Books.
- Galbreath, D. & Hall, S. (2024, December 5). Tough talk on NATO from Putin and his proxies may hide a willingness to compromise. *The Conversation*. <https://theconversation.com/tough-talk-on-nato-from-putin-and-his-proxies-may-hide-a-willingness-to-compromise-245291>
- Galeotti, M. (2019). *We Need to Talk About Putin*. Ebury Press.
- Gartzke, E., & Lindsay, J. R. (2024). *Elements of deterrence: Strategy, technology, and complexity in global politics*. Oxford University Press.
- Hosaka, S. (2019). Welcome to Surkov's Theater: Russian Political Technology in the Donbas War. *Nationalities Papers, Volume 47, Special Issue 5: Special Issue on the Donbas Conflict*, pp. 750-773
- Karaganov, S. (2024, January 1). An Age of Wars? Article one. *Sergey Karaganov*. <https://karaganov.ru/en/an-age-of-wars-article-one/>
- Karaganov, S. (2023, June 13). A difficult but Necessary Decision. *Sergey Karaganov*. <https://karaganov.ru/en/a-difficult-but-necessary-decision/>
- Karaganov, S. (2010, May 18). Despite its decline, Europe will be a shining example of how the world should be governed. *Sergey Karaganov*. <https://karaganov.ru/en/despite-its-decline-europe-will-be-a-shining-example-of-how-the-world-should-be-governed/>
- Karaganov, S. (2024, February 21). An Age of Wars? Article two. What is to be done. *Sergey Karaganov*. <https://karaganov.ru/en/an-age-of-wars-article-two-what-is-to-be-done/>

- Karaganov, S. (2025, July 21). Eastern turn 2.0. *Sergey Karaganov*. <https://karaganov.ru/en/eastern-turn-2-0/>
- Karaganov, S. (2025, July 28). Europe: A Bitter Parting. *Sergey Karaganov*. <https://karaganov.ru/en/europe-a-bitter-parting/>
- Karaganov, S., Kramarenko, A., & Trenin, D. (2023). Russia's Policy Towards World Majority. *The National Research University–Higher School of Economics, Faculty of World Economy and International Affairs, Center for Comprehensive European and International Studies, and the Council on Foreign and Defense Policy*. <https://www.mid.ru/upload/medialibrary/c98/cjmfdf73760bme0y99zqlj51zzllrvs/Russia%E2%80%99s%20Policy.pdf>
- King, R. (2025, May 4). Putin 'hopes' Russia won't have to nuke Ukraine as he brags on state TV about 'logical conclusion' of war. *New York Post*. <https://nypost.com/2025/05/04/us-news/putin-hopes-russia-wont-have-to-nuke-ukraine-as-he-brags-on-state-tv-about-logical-conclusion-of-war>
- Kirgis, F.L. (2003). North Korea's withdrawal from the Nuclear Nonproliferation Treaty. *The American Society of International Law*, <https://icsid.asil.org/insights/volume/8/issue/2/north-koreas-withdrawal-nuclear-nonproliferation-treaty>
- Luban, D. (2014, March 3). Russia's 2010 Military Doctrine. *Just Security*, <https://www.justsecurity.org/7777/russias-2010-military-doctrine/>
- MacKinnon, M. (2014). Sergey Karaganov: The man behind Putin's pugnacity. *The Globe and Mail*, <https://www.theglobeandmail.com/news/world/sergey-karaganov-the-man-behind-putins-pugnacity/article17734125/>
- Martynyuk, L. (2024, December 20). Putin claims Russia is not engaged in nuclear saber-rattling; VOA counts 135 nuclear threats in 3 years. *Voice of America*. https://www.voanews.com/a/putin-claims-russia-is-not-engaged-in-nuclear-saber-rattling-voa-counts-135-nuclear-threats-in-3-years-/7908649.html?utm_source=chatgpt.com

- Mearsheimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. W.W. Norton.
- Mitzen, J. (2006). Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma. *European Journal of International Relations*, 12(3), 341–370. <https://doi.org/10.1177/1354066106067346>
- Novaya Gazeta Europe (2024, December 12) *Heroes of their time*. Retrieved from <https://novayagazeta.eu/articles/2024/12/11/heroes-of-their-time-en>
- Nye, R. (1977). *The Anti-Democratic Sources of Elite Theory: Pareto, Mosca, Michels*. Sage.
- Pareto, V. (1916). *The Mind and Society*. Harcourt, Brace and Company
- Politika. (28. 10. 2023). Putin upozorio: Svaka država koja napadne Rusiju nuklearnim oružjem biće zbrisana sa lica zemlje. *Politika*. <https://www.politika.rs/scc/clanak/528279/rusija-amerika-putin-nuklearno-oruzje>
- Russia Matters. (2023, October 6). *Russia review: Sept. 29–Oct. 6, 2023*. <https://www.russiamatters.org/news/russia-review/russia-review-sept-29-oct-6-2023>
- Russian Military and Security Research Group, (2021, July 2). *Strategy of the National Security of the Russian Federation*, https://rusmilsec.blog/wp-content/uploads/2021/08/nss_rf_2021_eng_.pdf
- Russian Military and Security Research Group, (2014, December 25). *The Military Doctrine of the Russian Federation*, https://rusmilsec.blog/wp-content/uploads/2021/08/mildoc_rf_2014_eng.pdf
- The Columbia Encyclopedia*. (1994). *Fifth Edition*
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2024, December 3) *Fundamentals of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence*. https://www.mid.ru/en/foreign_policy/international_safety/1434131/#:~:text=3.,6
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2023, March 31). *The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*. https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586/

- Timofeev, I. (2023, June 20). A Preemptive Nuclear Strike? No!. *Russia in Global Affairs*. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/a-preemptive-nuclear-strike-no/>
- Trennin, V. D. (3.04.2024.). It's time for Russia to give the West a Nuclear Reminder. *Russia in Global Affairs*. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/nuclear-reminder/>
- Ukrainian War Alive, (2022, December 8) *The Guardian* <https://www.theguardian.com/world/live/2022/dec/08/russia-ukraine-war-live-news-us-denounces-putins-loose-talk-on-nuclear-weapons-zelenskiy-reports-fierce-fighting-in-bakhmut?>
- Voice of America (VOA). (2023, Maj 25). *Rusija raspoređuje taktičko nuklearno oružje u Belorusiji, oštre osude iz SAD*. <https://www.glasamerike.net/a/rusija-belorusija-raspore%C4%91ivanje-nuklearnog-oru%C5%BEja/7108941.htm>
- Волков, П. (2022. Септембар 30). Что за философ Ильин, которого процитировал Владимир Путин?. *Аргументы и Факты*. https://aif.ru/politics/russia/chto_za_filosof_ilin_kotorogo_procitiroval_vladimir_putin
- Kršljanin, V. (ur.) (2021). *Ruska politička misao danas*, Antologija, Institut za političke studije, Informatika, Međunarodna slovenska akademija.
- Президент России, (2020). Указ Президента Российской Федерации от 02.06.2020г. № 355 Об Основах государственной политики Российской Федерации в области ядерного сдерживания. <http://www.kremlin.ru/acts/bank/45562>
- Президент России, (2024). Указ Президента Российской Федерации от 19 ноября 2024 г. № 991 О утверждении Основ государственной политики Российской Федерации в области ядерного сдерживания, <http://kremlin.ru/events/president/news/75598>
- Президиум Верховного Совета СССР, (1954). Указ от 19 февраля 1954 года о передаче Крымской области *из состава РСФСР* в состав УССР, https://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4934.htm?utm_source

Dušica M. Lazarević

The University of Belgrade, The Faculty of Political Science, Belgrade

THE RUSSIAN INTELLECTUALS AND POWER: THE CASE OF SERGEY KARAGANOV

Abstract

The aim of this paper is to clarify the role of the Russian intellectual elite in social dialogue and political life, particularly in the formulation of key political decisions. In this context, special attention will be given to political scientist and prominent Russian figure Sergey Karaganov. Based on available literature, documentation, and media reports, the paper will analyze Karaganov's engagement through the main directions of his activity, including his advocacy for a shift in Russia's foreign policy from Europe and the West toward the East. Karaganov is also the author or proponent of new terms in the Russian political discourse, such as "Global Majority" and "Fortress Russia," and their explanation will occupy a significant place in this study. The paper will further address Karaganov's views on Russia's nuclear policy, noting his vocal support for a more assertive stance in this area. Additionally, the research will examine the significance of nuclear policy for Russia's repositioning on the international stage, particularly after 2022, as well as state policy regarding this issue. The conclusions suggest that intellectuals in Russia play a significant role in identifying major social phenomena and channeling them into political processes, as well as in reflecting on the future development of the Russian state and the global order. Nevertheless, their influence, including that of Karaganov, primarily serves to create a favorable political climate for the implementation of specific state policies rather than to directly shape them. In this division of roles between the state and the intellectual elite, Russia is no exception.

Keywords: Russian Federation, Sergey Karaganov, Global Majority, Intellectual elite, Nuclear doctrine.